

др Љубиша Дабић,
научни сарадник Института за упоредно право

СИСТЕМИ КОНЦЕСИЈА У БИВШИМ СОЦИЈАЛИСТИЧКИМ ЗЕМЉАМА

- Југославија, Мађарска, Бугарска, Русија -

Учланку се на свеобухватан начин разматрају сва важнија питања система концесија у Мађарској, Југославији, Бугарској и Русији. После уводног историјског разматрања давања концесија у РСФСР, аутор примењујући упоредноправни метод акценат ставља на следеће теме: правни извори - *de lege lata*, врсте концесија, уговорне стране, концесијски конкурс, уговор о концесији (форма, садржина, трајање, раскид и концесијска накнада), друштво (предузеће) за вршење концесијске делатности, начини престанка концесије, решавање спорова и примена права. На крају чланка аутор износи критику правних решења о концесијама у земљама о којима је реч и указује на поступак и начин њиховог доношења у будућности.

Кључне речи: Системи концесија - Бивше социјалистичке земље.

Историјски, концесије воде порекло од средњовековних регалија, које су у доба феудализма припадале владару као врховном патримонијалном господару. Носилац регалија био је, по правилу, краљ (латински *rex*, отуда регалија), али су у Немачкој врло рано нека од тих права прешла и на кнежеве, а од краја XII века и на државу (*Reichstag*). Од XII века оне се бележе или уносе у законе, а од средине XVI века ова права се у правној теорији деле на велика и мала регална права (*regalia maiora i regalia minora*). У велика регална права, која су била јавноправног карактера, спадала су права на додељивање племства, кажњавање и помиловање, јуриздикцију, одређивање казни итд. У другу врсту регалних права, која су углавном била фискалне природе и представљала важан извор прихода по основу плаћања дажбина, убрајала су се права на искоришћавање скела, пловних река, друмова, рудника, солана итд. Извлачећи се из приватног домена владара, регалије су временом све више попримале јавни карактер државе. У доба капитализма из ових права су се развили државни монополи (1).

Концесије су плод капиталистичке привреде. Наиме, када је требало основати и водити предузећа великих система (тзв. јавне службе -

(1) *Правни лексикон*, Београд, 1964. стр. 784.

железнице, поште и др.), јавна управа није увек била у могућности да обезбеди потребан новац, а понекад и довољно стручњака за управљање и пословање таквим предузећима. Државна власт је због тога допштала физичким и правним лицима (акционарским друштвима) да уместо ње уступљену јавну службу, односно неку другу делатност, врше у јавном интересу.

Октобарском револуцијом је створена прва социјалистичка земља - РСФСР. После периода тзв. ратног комунизма (1917 - 1920), када је био заведен систем непосредне размене производа, у РСФСР се прешло на робноновчане односе. Тада су у ограниченој мери била одшкринута врата приватном страном капиталу. Тиме је започео период Нове економске политике (НЕП). У специфичним условима НЕП-а, РСФСР настоја да проблеме развоја своје привреде решава привлачењем капитала развијених земаља, односно страних инвестиција. Наиме, познато је да је В. И. Лењин придавао посебан значај концесијама (2) и мешовитим друштвима као формама за привлачење страног капитала. Омогућавањем давања концесија и оснивања мешовитих друштава, створене су прве претпоставке за привлачење допунских материјалних и финансијских средстава, која су била нужна за брже обнављање заостале и ратом разорене привреде младе Совјетске Републике.

Крајем 1920. године, тачније 23. новембра, утврђен је начин давања концесија страним инвеститорима *Декретом Савета народних комесара о концесијама*, којим су одређени општи економски и правни услови за давање концесија (3). Доношење *Декрета* пропраћено је великом политичком пропагандом, у којој је предњачио Лењин, о економским и политичким разлозима за увођење концесија у правни систем тадашње Русије.

У издатој брошури о концесијама (4), у шест тачака, изнети су општи економски и политички услови за давање концесија страним инвеститорима (5).

У време доношења *Декрета о концесијама* вођени су преговори за две концесије. Једна нацрт уговора о концесији сачињен је за Камчатку, која је правно припадала Русији, а фактички Јапану. Нацртом уговора предвиђено је да се Камчатка - огромна територија крајњег истока и североистока Сибира - преда Американцима на 60 година, с правом да изграде војну луку у заливу Отвореном преко целе године, у којем су постојала лежишта нафте и угља. Други тип концесије се односио на уступање око 17 милиона десјатина (6) шуме у Архангелској губернији, коју и поред свих настојања Русија није могла да искоришћава (7).

(2) Концесија се, иначе, дефинисала као "уговор државе с капиталистом који се подухвата да организује или усаврши производњу (нпр., експлоатацију шуме и сплаварење, експлоатацију угља, нафте, руде итд.) и који за то плаћа држави делом оствареног производа, а други део добија као профит". Како је Лењин објашњавао, у пропагандне сврхе, концесија је својеврстан уговор о закупу. В. И. Ленин, *Полное собрание сочинений*, Москва, 1963 - 1966, том 43, види стр. 248.

(3) М. Богуславскиј, *Рол' законодател'ства в создании инвестиционного климата в стране*, "Внешњаја торговља", бр. 1/92, стр. 19.

(4) Реч је о брошури *О концесијама*, које је, поред осталог, садржавала и *Декрет о концесијама* од 23. новембра 1920. године (текст Декрета, предмете концесија, географске карте, изд. 1921).

(5) В. И. Ленин, *op. cit.*, види том 42, стр. 79 - 83.

Питање неопходности даље разраде основних принципа уговора о концесијама појавило се 1. фебруара 1921. године доношењем одлуке Савета народних комесара о давању концесија у индустрији нафте у Бакуу и Грозном. Лењин је на основу изучавања обимног материјала о концесијама, крајем марта 1921. године, израдио нацрт *Основни принципи уговора о концесијама*. После извесних дебата, Савет народних комесара потврдио је израђена начела за уговор о концесији садржан у десет тачака (8).

Због извесних колебања у политици давања концесија, донета је посебна одлука којом је потврђен *Декрет о концесијама* и која је специјално препоручивала давање концесија у Бакуу и Грозном (9).

Концесиону политику у РСФСР спроводили су посебни органи државне власти. Године 1922. створени су Концесиони комитет при Државном плану (Госплан) и Комисија за мешовита друштва при Савету за рад и заштиту. Године 1923. ове комисије су обједињене у Главни концесиони комитет при Савету народних комесара СССР. Задаци тог комитета били су утврђени *Декретом Савета народних комесара* од 21. августа 1923. године. Концесионе комисије су оформљене при саветима народних комитета савезних република и народним комесаријатима (10). Уредба о концесионом комитету РСФСР донета је одлуком Савета народних комесара РСФСР 25. јануара 1928. године. У надлежност концесионог комитета РСФСР било је сврстано разматрање питања која се тичу концесије, објеката који се налазе на територији РСФСР и имају републички или локални значај, и посебних случајева вођења преговора са тражиоцима таквих објеката и припремама пројеката одговарајућих концесионих уговора (11).

На тај начин, у то време, створена је одређена организационо-правна основа за привлачење иностраног капитала. Истовремено, због више разлога, пре свега политичког карактера, коришћење иностраног капитала у двадесетим годинама XX века није допринело озбиљнијем развоју Совјетског Савеза. Највећи број концесионих уговора закључен је са компанијама из Немачке, Енглеске, САД, Француске и неких других земаља. Генерално посматрано, инострани капитал је учествовао у народној привреди са сасвим скромним износом, јер је до 1. октобра 1928. године достигао око 60 милиона рубаља (12).

(6) Стара руска мера за површину, 1 десјатин = 1,092 ha

(7) В. И. Лењин, *op. cit.*, том 42, види стр. 53 -55, 65 - 84, 91 -110. Иначе, у погледу објеката концесија који су понуђени страним инвеститорима, у поменутој брошури су концесије разврстане у три групе: 1) концесије за експлоатацију шума на Далеком северу; 2) концесије у снабдевану храном; 3) концесије за експлоатацију руда у Сибиру. В. И. Ленин, *op. cit.*, том 42, види стр. 109 - 114.

(8) В. И. Лењин, *op. cit.*, том 43, види стр. 163 - 196.

(9) Види резолуцију X конгреса РКП(б), 8 - 16. марта 1921.

(10) "У законодавству СССР-а дозвољено је успостављање улагања са страним капиталом. Ова карактеристика произлази из још увек важећег *Декрета* из 1922. године о спољнотрговинском монополу, који је донет за време Лењина. Наиме, Министарство за спољну трговину је, према свом пропису из 1923. године (још увек важећем), овлашћено да оснива мешовита друштва. А правила спољнотрговинских организација служе као даља правна основа за заједничка улагања у СССР-у." А. D. Loeber, *Capital Investments in Comecon Countries and Yugoslavia*, "Europa Industry Revue", бр. 3/76, стр. 37.

(11) М. Богуславскиј, *op. cit.*, стр. 19.

(12) М. Богуславскиј, *ibid.*, стр. 19. Прва мешовита друштва на територији

После Леџинове смрти у СССР-у је опадао број закључених уговора о концесијама и основаних мешовитих друштава. Пракса давања концесија и оснивања мешовитих друштава није обновљена ни после Другог светског рата, изузев што је било примера оснивања мешовитих предузећа између државних (привредних) организација социјалистичких земаља. С друге стране, све до Другог светског рата, Мађарска, Југославија и Бугарска су биле земље са тржишном привредом, односно са капиталистичким друштвеним уређењем. Оснивање мешовитих друштава и давање концесија у наведеним земљама имало је традицију.

Правни извори

У оквиру бивших социјалистичких земаља, *Југославија* је прва после Другог светског рата увела концесије савезним Законом о страним улагањима, крајем 1988. године (13). Наиме, тек је у завршној фази израде овог законског текста унето поглавље о посебним облицима улагања, и то два члана за концесије и један за институт *Build-Operate-Transfer* (тзв. ВОТ послови). Законска решења о концесијама и ВОТ пословима начелне су природе са давањем аутономије уговорним странама да њихову садржину ближе утврде уговором о концесији, односно уговором о ВОТ послу. Полазећи од одредаба о концесијама у Закону о страним улагањима, на просторима СФРЈ (14) најпре су своје законе о концесијама донеле Хрватска (15) и Србија (16) а нешто касније Црна Гора (17) и Босна и Херцеговина (18).

Совјетског Савеза појавила су се 1921. године. До XI конгреса РКП(б) основано је 17 друштава са страним учешћем, а почетком 1925. њихов број се увећао на 64. Удео мешовитих друштава у извозу износио је 10%, а у увозу 5%. Совјетска страна је држала више од 50% акција. Д. Павлов - А. Линцов, *Первие шаги (Совместние предпријатија - перспективнаја форма хозјајствених свјезез с Западом)*, "Мироваја економика и међународније одношенија", бр. 10/87, стр. 73.

(13) "Службени лист СФРЈ", бр. 77/88.

(14) У међувремену су се од Југославије отцепиле Словенија, Хрватска, Македонија и Босна и Херцеговина.

(15) *Закон о концесијама Хрватске* ("Народне новине СР Хрватске", бр. 18/90) кратак је по обиму (има 14 чланова) и осим што прецизира питања у вези са надлежним органима за издавање дозволе, односно одобрења, прибављањем мишљења одговарајућих органа, вођењем евиденције о закљученим уговорима о концесијама и још неким питањима, не иде даље од концепта савезних решења.

(16) *Закон о општим условима за давање концесија страним лицима у Републици Србији* ("Службени гласник Републике Србије", бр. 6/90 и 7/90) обимнији је (има 19 чланова), с тим што регулише и одређена питања закупа непокретности. Закон још прецизира: период за који се могу давати концесије, којем органу се подноси захтев и садржај тог захтева за давање концесије, орган надлежан за вођење јединствене евиденције о датим концесијама и нека друга питања значајна за давање концесија.

(17) *Закон о концесији Црне Горе* ("Службени лист СР Црне Горе", бр. 13/91) најкраћи је републички закон о концесијама јер има само 12 чланова. Овај закон има непрецизан назив а ближе регулише само неколико питања у односу на савезна решења. Рађен је, углавном, по утледу на хрватски Закон о концесијама.

(18) *Закон о концесијама Босне и Херцеговине* ("Службени лист СР Босне и Херцеговине", бр. 27/91) најобимнији је републички закон о концесијама (има укупно 20 чланова). Овај закон, у односу на друге републичке законе о концесијама, садржи најбоља решења.

У правни систем Мађарске уведене су концесије у првој половини 1991. године, како би се створили правни услови за брже инвестирање страног капитала и наставак изградње тржишне привреде. После доношења Закона о страним улагањима (19), уследило је доношење Закона о концесијама (20). На тај начин, Мађарска је, по традицији, прва у оквиру источноевропског региона наставила да ствара правне претпоставке за привлачење страних улагача у своју привреду, овог пута у форми концесија.

Мађарски Закон о концесијама представља оквирни закон, који садржи заједничка основна обавезна правила која се односе на вршење концесијских делатности и важе за све привредне гране. Истовремено, овај закон обезбеђује потребну еластичност како би се могло остварити специфичности већег броја делатности. Наиме, остављено је посебним (гранским) законима, који уређују начин вршења појединих делатности и детаљне услове за вршење концесијских делатности, да то чине у границама Закона о концесијама.

Само неколико дана после Мађарске, институт концесија је увела и Бугарска Законом о иностраним инвестицијама (21). У оквиру наведеног закона, чланом 10, на уопштени начин нормиране су две врсте концесија, са упућивањем да се "области, услови и начин давања концесија уређују посебним законом за сваку концесију". Већ у првој половини јула, тачније 12. јула 1991. године, донет је нови устав Републике Бугарске (22). Уставом су концесије подигнуте на ниво уставне категорије (23), што до сада представља усамљен пример у уставности бивших социјалистичких земаља.

Занимљиво је изнети да се бивши СССР у много чему угледао на југословенске прописе. Наиме, донети су Основи законодавства о иностраним инвестицијама у СССР (24), у оквиру којих се на крајње начелан начин и са истом или сличном терминологијом у чл. 41. уређују концесије. У исто време, Русија је донела Закон РСФСР о иностраним инвестицијама (25) и у члану 40. уредила институт концесија на истим полазистима, само са незнатним прецизирањем у односу на прописе СССР.

(19) *Investments of Foreigners in Hungary* (Act XXIV of 1988) - "The Investment Code", Investment in Hungary, Budapest, 1990, стр. 18 - 22.

(20) *Act XVI of 1991 on Concessions*, Hungarian Rules of Law in Force, Budapest, No. 13/91, стр. 918. Закон је донет 13. маја 1991. године, а објављен у службеном листу бр. 57 од 30. маја 1991 (*Magyar Közlöny*, No. 57/91). Закон има укупно 29 параграфа.

(21) *Закон за чуждестранните инвестиции* ("Државен вестник", No. 47/91). Закон је донет 17. маја 1991. године и садржи само један члан у вези са концесијама.

(22) *Конституција на Република Б'лгарија* ("Државен вестник", No. 56/91).

(23) Устав Републике Бугарске, види члан 18, став 4. и 5.

(24) *Основи законодавств'ства об иностраних инвестицијах в СССР*, донет 5. јула 1991. године, са ступањем на снагу моментом објављивања, "Внешњаја торговља", бр. 8/91.

(25) *Закон Россијској Федеративној Социјалистическој Републики об иностраних инвестицијах в РСФСР*, донет 4. јула 1991. године, са ступањем на снагу 1. септембра 1991. године, "Внешњаја торговља", бр 9/91.

Врсте концесија - концесијске делатности

Постоје две основне врсте концесија: а) концесије јавних служби (железнице, поште и др.) и б) концесије за коришћење природних богатстава и добара у општој употреби (рудници, шуме, путеви, водена снага и др.) (26).

Кад је реч о концесији јавне службе, мисли се на вршење саме те службе од стране неког приватног лица (физичког или правног), на основу посебног овлашћења надлежне државне власти (27). Међутим, установљење и организовање ове службе не мора бити повезано са њеним вршењем. Наиме, постоје случајеви да већ организовану службу држава или самоуправа уступају концесионару (28). Другим речима, за појам концесије јавне службе моменат њеног успостављања и организације од споредног је значаја. Концесионарна служба не престаје бити јавна уступањем концесионару, а власт која је уступа не престаје да врши надзор над њом.

Давањем концесије за јавну службу, концесионар се укључује у вршење административних функција које припадају држави, уз непосредно пружање услуга људима.

Код друге врсте концесија реч је о једном нарочитом субјективном јавном праву на јавним добрима. Тежиште код ове врсте углавном је усмерено на фискалне сврхе (29).

Концесијске делатности се могу вршити на два начина. Први - кад држава, односно самоуправа, самостално или у споразуму са правним и физичким лицима, оснива предузеће за вршење конкретне концесијске делатности. Други - када држава, односно самоуправа уступа на одређено време право на вршење концесијске делатности неком правном или физичком лицу.

У свим прописима на подручјима Југославије полази се у нормирању концесија, односно концесијских делатности, од одређених

(26) Д. Китић, *Давање концесија страним инвеститорима*, "Судска пракса", бр. 7/91, види стр. 66. Немачки теоретичар Ото Мајер је разликовао две врсте концесија: *концесију јавне службе* (он је то звао концесија јавног предузећа) и *концесију посебних права употребе на јавном добру* (индивидуално коришћење јавног добра). Наведено према: Л. Костић, *Административно право Краљевине Југославије*. II књига - *Делатност управе*, Београд, 1936. стр. 351.

(27) "Нормативна садржина концесије јесте, дакле, *вршење (обављање, експлоатација)* једне јавне службе" (курзив Л. К.). Л. Костић, *op. cit.* стр. 353.

(28) "Јавна служба на коју се може протезати концесија обично је законом тачно регулисана, па се не може без законске подлоге раширивати. У том смислу можемо разликовати облигаторну и факултативну службу јавне управе. Прву је службу јавна управа обавезна да води у властитој режији па је не може дати на вршење концесионару, док јој је код друге остављено на вољу да ли ће је сама вршити, или препустити концесионару." И. Крбек, *Управно право*, II књига - *Организација јавне управе*, Загреб, 1932, стр. 71-72.

(29) "У законодавству развијених земаља су чести случајеви ограничења или искључења странаца, за поједине врсте концесијских делатности. Тако, на пример, по француском праву, странци не могу бити концесионари јавних служби, са изузетком држављана земаља Европске економске заједнице. У Италији су странци делимично искључени у овом домену концесија. Такође, странцима се по француском праву не могу дати концесије у области истраживања и експлоатације великих домаћих морских налазишта минералних ресурса, као и искоришћавање морских култура." Д. Китић, *op. cit.*, стр. 66.

општих категорија, као што су: обновљиво и необновљиво природно богатство; добра у општој употреби; изградња, вођење и искоришћавање одређеног објекта, постројења или погона. Акцент је стављен на област искоришћавања природних богатстава, утврђивањем различитих правних режима за тзв. обновљиве и необновљиве ресурсе и добра у општој употреби, без прописивања критеријума за такву поделу и неопходних дефиниција појмова или, бар, навођења примера ради, тако да ће у пракси бити тешкоћа везаних за примену овог концепта.

Важећи прописи о концесијама на просторима Југославије нису изричито увели давање концесија за јавне службе. Ова врста концесија само се наслађује при издавању дозволе за добра у општој употреби, односно при издавању одобрења за изградњу, вођење и искоришћавање одређеног објекта, постројења или погона. С друге стране, поједини републички закони о концесијама (српски и босанскохерцеговачки) на изричит начин су искључили могућност давања концесија за поједине јавне службе. Такође, не прави се адекватна разлика између давања концесија за постојеће објекте и онај који ће бити предмет изградње и експлоатације на основу закљученог уговора о концесији.

Уставом Мађарске гарантује се да је њена привреда тржишна и да су јавна и приватна својина равноправне и уживају једнаку заштиту. Такође, признаје се и штити право предузетништва и слобода конкуренције, с тим да се ова начела могу ограничавати само законом са уставном снагом (30). Сагласно уставним одредбама, у Мађарској су по принципу позитивне еnumerације, у оквиру 13 тачака, набројани случајеви у којима се могу давати концесије (31). Таксативним набрајањем свих делатности које могу бити предмет уговора о концесији, искључује се могућност да посебни закони, други правни прописи или појединачне административне одлуке учине вршење и других делатности зависним од добијања концесије. Ако би се то догодило, на посредан начин би дошло до монополизације таквих делатности.

Уставом Бугарске изричито је предвиђено, у оквиру основних начела, да се "законом може установити државни монопол над желез-

(30) Види параграф 9. Устава Републике Мађарске. Превод објављен у издању Института за упоредно право. "Страни правни живот", бр. 3/89.

(31) На основу 1. параграфа мађарског Закона о концесијама, под законом утврђеним условима, концесије се могу давати у следећим случајевима: 1) за државне јавне путеве и њихове пратеће објекте, за железнице, за канале - подразумевајући ту и радове за коришћење вода у пољопривреди - за пристаништа, за аеродроме у јавном саобраћају као и за регионалне јавне системе; 2) за основну мрежу у телекомуникацији и за фреквенције у употреби телекомуникација; 3) за земаљске телекомуникационе мреже потребне за јавне електричне инсталације, за давање и пренос електричне енергије; 4) за месне јавне путеве и пратеће објекте који представљају део основне имовине самоуправе, затим за месне јавне радове; 5) за рударска истраживања и експлоатацију као и за рударске споредне радове у вези с тим; 6) за смештај и отпрему производа путем ценовода; 7) за производњу и стављање у промет физионих и радиоактивних материја; 8) за производњу и стављање у промет дрога и психотропских материја; 9) за делатности усмерене на организацију и функционисање игара на срећу; 10) за основне услужне делатности пошта (у вези са писмима и новчаним пошиљкама); 11) за услужне делатности у телекомуникацијама (јавни телефон, телекс, мобилни радио-телефон, позив за личност и пренос података путем везе, услужне делатности у вези са ширењем и распоредом програма јавног радија и телевизије), изузев услуга затвореног типа; 12) за превоз путника и пренос робе железницом; 13) за превоз путника у јавном саобраћају према возном реду.

ничким саобраћајем, националним поштанским и телекомуникационим мрежама, коришћењем нуклеарне енергије, производњом радиоактивних производа, оружја, експлозивних материја и материјала са снажним биолошким дејством” (чл. 18, ст. 4). Услови и начин на који држава даје концесије, односно издаје дозволе за вршење монополских делатности, уређују се законом. Нешто раније је Законом о иностраним инвестицијама предвиђена могућност давања две врсте концесија, и то: а) за истраживање, пројектовање, разраду, вађење и коришћење природних ресурса, и б) за привредне делатности над којима је установљен државни монопол.

Пропис бившег СССР-а, односно Закон РСФСР о страним инвестицијама, не уређују питање концесијских делатности, осим што полазе од општих категорија, као што су истраживање, искоришћавање и експлоатација обновљивих и необновљивих природних добара и управљање другима привредним делатностима.

Уговорне стране

Уговор о концесији претпоставља, с једне стране, даваоца концесија (*концедента*) и, с друге стране, примаоца концесије (*концесионара*). Мађарски Закон о концесијама има у виду већи број потенцијалних субјеката за закључење уговора о концесији. Као концедент увек се појављује држава или самоуправа, док се у улози концесионара могу појавити: а) домаћа и страна физичка и правна лица као и њихова удружења која имају својство правног лица; б) домаћа и страна физичка и правна лица као и њихова удружења која немају својство правног лица; в) физичка и правна лица као и њихова удружења која имају, односно немају својство правних лица, а која се по девизним прописима имају сматрати страним лицима. Наравно, не искључује се могућност да се више њих заједно појаве на конкурс, односно да закључе уговор о концесији.

Полазећи од решења у југословенском Закону о страним улагањима, концесионар је увек страни лице, односно страни улагач. С друге стране, давалац концесије је ”друштвено-политичка заједница на чијој се територији обавља концесионирана делатност”, односно ”надлежни орган друштвено-политичке заједнице у републици и аутономној покрајини”. Овакво законско решење је непрецизно, јер не утврђује која друштвено-политичка заједница закључује уговор о концесији (општина или република, односно аутономна покрајина) а још мање који је орган надлежан да потпише уговор (32). Такође, наведени закон није предвидео могућност давања концесија домаћим физичким и правним лицима, али такву могућност није искључио (33). Исти став је заузет и у законима о концесијама Хрватске, Србије и Црне Горе. Једино Закон о концесијама Босне и Херцеговине предвиђа да домаћи улагачи (физичка и правна лица) могу, под условима утврђеним законом,

(32) Поједини аутори сматрају, разматрајући решења хрватског Закона о концесијама, да уговор о концесији закључује република, јер би се тумачењем да је за то надлежна општина дошло до немогућих ситуација. Ј. Барбић, *Право директних страних улагања у Југославији*, Загреб, 1989, види стр. 47.

(33) Иста решења садрже закони о страним инвестицијама Русије и Бугарске.

добити концесију за коришћење обновљивог природног богатства или добра у општој употреби. Међутим, нужно је било да ова могућност за домаћа лица важи за све врсте концесија, јер се само у том случају изједначавају у правима са страним лицима и подводе под опште-важећи принцип развијених земаља: странци не могу имати више права од домаћих грађана.

Концесијски конкурс

Да би уопште могло да дође на територији Мађарске до закључења уговора о концесији, претходно је нужно да држава (самоуправа) распише конкурс. Основно правило конкурсног поступка је јавност, осим ако интереси народне одбране или безбедности земље не захтевају расписивање затвореног конкурса. О постојању разлога за расписивања затвореног конкурса одлучује надлежни министар, после пријема писменог мишљења надлежног одбора Народне скупштине.

Расписивањем конкурса обезбеђује се да јавност буде обавештена о намераваном закључењу уговора о концесији и о условима конкурса у вези са вршењем значајних државних делатности. Конкурсни поступак се може само изузетно занемарити, у случају продужења уговора о концесији, на основу одредаба одговарајућег посебног закона.

За расписивање конкурса и његову оцену, у име државе, надлежан је грански министар према предмету делатности. Међутим, ако се расписивање конкурса односи на уступање вршења такве делатности која је од непосредног утицаја на извршење законом утврђених обавеза самоуправе, онда је за расписивање конкурса потребна сагласност те самоуправе. С друге стране, ако се расписивање конкурса иначе тиче права која припадају самоуправи, односно тиче се испуњења других задатака, нужно је да се пре расписивања конкурса тражи мишљење заинтересоване самоуправе.

За расписивање конкурса и његову оцену у име самоуправе надлежно је представничко тело, с тим што се ова надлежност не може преносити.

Закон о концесијама Мађарске садржи основна решења о начину и условима спровођења концесијског конкурса, док се гранским законима могу утврдити ближа решења (34).

Југословенски Закон о страним улагањима и закони о концесијама Хрватске, Србије и Црне Горе не познају институт конкурса (35). Наиме, републички прописи полазе од обрнутог реда ствари - страни улагач треба да поднесе надлежном органу захтев за издавање концесије, односно понуду за добијање концесије. Једино се законодавац Босне и Херцеговине није повео за концептом претходно донетих републичких закона о концесијама, већ је пошао од поставке да се концесије дају путем јавног конкурса.

(34) Од гранских закона донет је Закон о организовању игара на срећу, у коме су утврђени ближи услови за добијање концесије, односно за вршење концесијске делатности. *ACT XXXIV of 1991 on Organising Gambling*, Hungarian Rules of Law in Force, No. 22/91, стр. 1659-1684, види посебно параграфе 1, ст. 3; 3, ст. 1; 4-6; 27, ст. 4. и 5; 29, ст. 3. и 4.

(35) Исти је случај и са прописима бившег СССР-а, Русије и Бугарске.

Уговор о концесији

Уговор о концесији је двострано теретан, а закључује се између концедента и концесионара ради ангажовања (страног) капитала и технологије у делатностима које су због њиховог изузетног значаја по правилу резервисане за државу и јавна предузећа. Другим речима, уговор о концесији је правни инструмент између државне власти и концесионара (физичког или правног лица), којим се концесионару признају и гарантују извесна шира права, односно намећу обавезе, које не уживају, односно које немају, други правни субјекти. (36).

У контексту мађарског Закона о концесијама, лице (орган) које поступа у име државе (самоуправе) може да закључи уговор о концесији само са оним предузетником који је победио на конкурс. Међутим, нужно је истаћи да на конкурс не мора увек да победи предузетник који је понудио да плати највишу концесијску накнаду, односно онај који се прима обавезе финансирања инвестиције и обезбеђења финансијских средстава у највишем износу. По правилу, лице које поступа у име државе одлучује о понудама на конкурс, узимајући у обзир националне, односно локалне интересе. На конкурс побеђује онај предузетник који је у укупности дао за државу најповољнију понуду, сагласно условима концесијског конкурса.

За закључење уговора о концесији, у име државе, надлежан је грански министар према предмету делатности. На овај начин је мађарски законодавац избегао претерану централизацију, односно ситуацију да један орган (државна комисија или нека друга комисија) одлучује о свим врстама концесија. За потписивање уговора о концесији у име самоуправе надлежан је градоначелник.

Форма уговора. На југословенским просторима једино Закон о концесијама Босне и Херцеговине изричито предвиђа да се уговор о концесији закључује у писменом облику. По свом начину настанка, писмена форма овог уговора је законска форма. Уговор о концесији који није закључен у законом прописаној форми не производи правно дејство.

Закон о концесијама Мађарске не садржи одредбе о форми уговора о концесији, али се на основу садржине одговарајућих одредаба претпоставља његова писмена форма. Због значаја уговора о концесији за државу, његовог извршавања у дужем временском периоду, као и сложености односа који се њиме заснивају, нужно је да се овај уговор закључи у писменом облику. У пракси, овај уговор не би ни могао да се закључи на други начин, јер га прате економски, технички и технолошки елаборати, анекси, прилози и сл.

(36) Према једној дефиницији у доктрини, заснованој на компарацији решења енглеског, немачког и француског права, *међународна концесија* је "синалагматичан правни акт на основу којег држава преноси вршење својих функција и права, а страни приватно лице учествује у остваривању јавних функција и тако добија привилегован положај у односу на остале приватноправне субјекте у оквиру јурисдикције дате земље". Р. Fischer, *Die Internationale Konzession*, Wien, 1974, стр. 67. Наведено према: Д. Китић, *op. cit.*, стр. 66-67. Види о овом питању: Д. Попов, *Нека актуелна питања развоја концесија природног богатства и добара у општој употреби*. "Привредно-правни приручник", бр. 1-2/91.

По правном дејству, писмена форма уговора о концесији је битан елемент (*forma ad solemnitatem*) и представља конститутивни састојак уговора.

Садржина уговора. Од свих прописа у СФРЈ, једино је Закон о концесијама Босне и Херцеговине утврђивао минималну садржину уговора о концесији. Овај уговор садржи нарочито: имена уговорних страна; одлуку о давању концесије; предмет концесије са тачно одређеним објектом и обимом коришћења; услове, начин и време коришћења; трајање отказног рока; висину накнаде, начин и рок плаћања; право надзора над обављањем концесиониране делатности и обавезу друге стране да дозволи то право; санкције због непридржавања услова, с правом престанка трајања уговора пре истека уговореног рока; обавезу у области заштите и очувања животне средине.

Законом о концесијама Мађарске детаљно су уређена најважнија питања из уговора о концесији, односно садржина објаве за концесијски конкурс. Оваквим поступком у нормирању садржине уговора о концесији законодавац вероватно није сматрао за потребно да таксативно наброји питања која представљају минимум садржине овога уговора.

Трајање уговора. Велики број разноврсних концесијских делатности, које се могу вршити на основу закљученог уговора о концесији, не омогућују да се законом једноставно утврди трајање концесије, односно уговора о концесији. С друге стране, искључена је могућност да се овај уговор закључи на неодређено време, јер би у том случају могао у пракси да резултира коначним преносом концесијског права. Због напред изнетог, мађарским Законом о концесијама утврђен је само општи максимални рок, односно то да уговор о концесији може да се закључи на одређено време а најдуже на 35 година (37). На тај начин, уговор о концесији ствара међу саговорачима правни однос на дужи рок, који омогућује концесионару повраћај уложеног капитала и реализовање добити. Ипак, допушта се да максимални рок буде коригован посебним законом, без посебног конкурса, са могућношћу да закључени уговор о концесији буде продужен само једанпут за највише половину првобитног трајања.

Раскид уговора. По Закону о концесијама Мађарске, уговор о концесији се може раскинути у следећим случајевима: а) ако концесионар није унео у оснивачки документ концесијског друштва обавезе фиксираним уговором о концесији; б) ако концесионар у року од 90 дана од дана потписивања уговора о концесији својим учешћем не оснује концесијско друштво са седиштем у Мађарској; в) ако концесијско друштво

(37) Законом РСФСР о страним инвестицијама максимизиран је рок трајања уговора о концесији на 50 година, с тим што се трајање уговора одређује у зависности од карактера и услова концесије. Закон о концесијама Хрватске и Црне Горе не утврђује рок за који се може дати концесија, односно дужину трајања уговора о концесији. Закон о концесијама Србије предвидео је максимални рок од 20 година за необновљиво природно богатство или добра у општој употреби. Закон о концесијама Босне и Херцеговине садржи решење да се концесија за коришћење одређеног обновљивог природног богатства или добра у општој употреби може дати у трајању до 20 година, не рачунајући у тај рок време које је потребно за обављање припремних радњи за почетак коришћења концесије. Само изузетно, концесија на објектима инфраструктуре може се дати и на рок дужи од 20 година.

у року од 6 месеци не постане овлашћено за вршење делатности, рачунајући од закључења уговора о концесији, односно од опозива одобрења власти или одлуке о забрани делатности; г) ако наступе услови претходно утврђени уговором о концесији. На тај начин се сужава могућност једностраног раскида уговора у поређењу са општим прописима Грађанског законика Мађарске.

Пропис некадашњег СССР-а и Закон РСФСР о страним инвестицијама не допуштају једностране измене услова уговора о концесији, осим ако другачије није предвиђено уговором.

Концесијска накнада. Уговор о концесији се закључује као двострано теретан, с тим што је остављено аутономији сауговорача да уговорно утврде врсту и висину накнаде за уступање концесије, узимајући у обзир све околности случаја. Мађарски Закон о концесијама допушта да грански закон као противуслугу предвиди плаћање концесијске накнаде. Ако је то случај, грански закон може да утврди само најмањи износ ове накнаде. Начин и висина плаћања концесијске накнаде одређују се уговором о концесији. Другим речима, обавеза плаћања концесијске накнаде није прописана као когентна норма (38).

Закони о концесијама Србије и Босне и Херцеговине утврђују да понуда за добијање концесије треба да садржи и накнаду за коришћење природног богатства или добра у општој употреби. Законодавац Босне и Херцеговине је још предвидео да уговор о концесији садржи висину накнаде, начин и рок плаћања те накнаде, као и да средства остварена по основу концесије служе за постицање развоја општине на чијем се подручју налази одређено обновљиво природно богатство или добра у општој употреби и за равномернији развој привреде Босне и Херцеговине (39).

Друштво (предузеће) за вршење концесијске делатности

За вршење концесијске делатности концесионар је дужан да оснује концесијско друштво (неки од облика трговачког друштва, односно други законом предвиђени правноорганизациони облик), са седиштем у земљи (40). По мађарском Закону о концесијама, само изузетно посебан закон може ослободити концесионара, у унапред прописаним случајевима, обавезе оснивања концесијског друштва.

Концесијско друштво за вршење концесијске делатности формалноправно се оснива по праву места оснивања (дакле, по домаћем праву); даље, ово друштво своју пословну активност врши у земљи концедента; затим, друштво има стварно и статутарно седиште у земљи концедента и, најзад, концесијско друштво је домаћи субјект права.

(38) По Закону о концесијама Мађарске, накнаде из оних концесијских уговора које је закључила мађарска држава обавезно се евидентирају. О коришћењу тих средстава одлучује Народна скупштина приликом прихватања закона о буџету.

(39) Закон о концесијама Босне и Херцеговине уређује поступак и начин уплате и распоређивање средстава остварених по основу концесије, види члан 14.

(40) На основу Бугарског Закона о страним инвестицијама, стране инвестиције у привредној делатности на територији Бугарске могу се реализовати у свим правним формама за предузећа, предвиђеним у бугарском законодавству за домаћа лица (види члан 7).

Ако је вршење концесијске делатности посебним правним прописима везано за дозволу власти (сагласно одредбама 258. параграфа Грађанског законика Мађарске), концесијско друштво може да врши своју делатност само након прибављања те дозволе. Ништаван је сваки уговор о концесији у коме се орган који уговор потпише у име државе прихвати претходне обавезе да ће издејствовати издавање дозволе власти. С друге стране, опозив дозволе власти, односно надлежног органа управе, којом се забрањује вршење концесијске делатности до укидања противправног стања, не чини уговор о концесији неважећим. Другим речима, треба правити разлику између уговора о концесији и дозволе власти, јер недостатак дозволе или њен опозив нема за непосредну последицу неважност уговора о концесији. Истовремено, како би се избегла ситуација која може да угрози интерес потрошача или корисника услуга, по мађарском Закону о концесијама резервисано је право отказа за државу, по безуспешном протеклу законског рока од 6 месеци.

Концесијско друштво може да врши, поред концесијске делатности, само оне делатности које су у органској вези са основном делатношћу. На делатност концесијског друштва примењују се општа правила меродавна за трговачка друштва, осим посебних услова утврђених уговором о концесији и оснивачким документима концесијског друштва.

Полазећи од тога да држава сама бира концесионара, односно лица која располажу одређеним својинским правима над концесијским друштвом које се оснива ради вршења концесијске делатности, утолико пре се условљава пренос концесијског права на друго лице, односно његово уношење у друго трговачко друштво у облику неновчаног учешћа пристанком државе, која је иначе то право уступила.

За време трајања уговора о концесији, уз делатност концесијског друштва и ангажовање средстава, долази до изградње одређених објеката (на пример, аутостраде). Такви објекти су у интересу реализовања концесије и остваривања искључиво државне својине. Закон о концесијама Мађарске допушта да се ови објекти ("имовински предмети"), после њиховог привођења експлоатацији, привремено уступе у посед (државину) концесионару ради употребе и коришћења. С друге стране, они имовински предмети који доприносе наменској употреби главног објекта, а који су у вези са основном концесијском делатношћу (на пример: бензинске пумпе, ресторани, мотели), после стављања у експлоатацију улазе у својину концесијског друштва, осим ако уговором о концесији није друкчије одређено. Међутим, искључена је свака могућност да концесијско друштво отуђи право коришћења имовинских предмета као и његово уношење у друго трговачко друштво као неновчано учешће.

Концесијско друштво се оснива, по правилу, за период трајања концесијског уговора. После истека рока предвиђеног уговором о концесији или његовог престанка из других разлога, чланови друштва су дужни да изврше коначан обрачун, односно да поступе по правилима престанка друштва без правног следбеника.

Мађарски Закон о концесијама уређује и питања престанка, инсолвентности и ликвидације концесијског друштва. *Престанком концесијског друштва* имовина која припада члановима друштва служи

првенствено за покриће дугова насталих како у вези са државом, тако и у вези са пословним партнерима друштва. Остатак имовине друштва може се поделити међу члановима друштва само ако је претходно орган који поступа у име државе потврдио да су предати имовински предмети (објекти) који су у својини државе, и то у стању према њиховој намени, осим ако објекат о коме је реч до тог момента није стављен у експлоатацију.

Инсолвентност концесијског друштва изазива престанак уговора о концесији, осим ако су се уговорне стране споразумеле да за преостали део уговором одређеног трајања концесије оснују ново концесијско друштво.

Ликвидатор је дужан да у току *ликвидационог поступка* преда држави имовинске предмете који су дати на употребу и не улазе у ликвидациону масу, односно не могу да служе за покриће потраживања поверилаца. При уновчавању ликвидационе имовине, држави припада првенствено право откупа имовинског предмета (објекта) који је доприносио наменској употреби главног објекта који представља искључиву државну својину.

Југословенски Закон о страним улагањима и републички закони о концесијама уопште не помињу оснивање друштва (предузећа) за вршење концесијске делатности, осим у случају ВОТ послова као посебних облика страних улагања. Законодавци су вероватно сматрали да ово питање улази у предмет уговора о концесији или су напосто желели да га препусте аутономији концесионара.

Начини престанка концесије

Свака концесија се даје за дужи или краћи рок, али се, по правилу, не даје на неодређено време. Концесија важи за одређено време, које се одређује актом о концесији, уговором или законом. Због таквог карактера овог института нужно је анализирати начине престанка концесије.

Истек рока је редован и најчешћи начин престанка концесије. Концесија аутоматски престаје и у случају *испуњења резолутивног услова*.

Правило је да концесија може престати пре утврђеног рока само уз сагласност концедента и концесионара. Наиме, може се догодити да *концесију откаже* концесионар, јер уступљену делатност, односно јавну службу не може више вршити из одређених разлога. Међутим, отказ не производи дејство све док га не прихвати концедент.

Одузимање концесије је управни акт који концедент доноси по службеној дужности. Овом начину престанка јавне службе или делатности прибегава се у случјевима када концесионар преузете обавезе није испунио или нема изгледа да их испуњава благовремено на тражени начин. Одузимање концесије може имати различите форме и разне називе. Ако у одређеном року јавна служба није организована, односно ако није основано концесијско друштво за вршење концесијске делатности, концесија се опозива, повлачи или оглашава неважећом.

Откуп концесије настаје када се концедент реши да концесионарну јавну службу или делатност преузме од концесионара и да је врши у сопственој режији. При откупу концесије концедент плаћа концесионару не само уложена средства већ и накнаду за добит коју је могао очекивати, а која му је ускраћена без његове кривице. У пракси је правило да концедент резервише за себе право откупа концесионарног предузећа (друштва).

Решавање спорова и примена права

За решавање спорова у вези са извршавањем или тумачењем уговора о концесији надлежан је суд опште надлежности (Мађарска, Југославија, Русија), ако уговором о концесији или међународним уговором није другачије одређено. Држава се при закључењу уговора о концесији појављује као приватно-правни субјект права, те у вези са концесијом има у привредном животу исти правни статус као и друга правна лица. Овај субјект се одриче прерогатива и повластица које му припадају на основу свог јавноправног субјективитета. Другим речима, држава може преко свог представника и да тужи и да буде тужена.

На основу југословенског Закона о страним улагањима (чл. 27, ст. 2), давалац концесије и стани концесионар могу уговорити надлежност арбитраже формиране по условима предвиђеним Вашингтонском конвенцијом о решавању инвестиционих спорова између државе и држављана других држава из 1965. године, коју је Југославија ратификовала 1967. године (41). Другим речима, наведени закон предвиђа експлицитно уговарање поменуте арбитраже као могућност, али не и као обавезу. Такође, уговарачима не стоји ништа на путу да предвиде надлежност неке друге сталне или *ad hoc* арбитраже, домаће или стране.

По Закону о концесијама Мађарске, у споровима из уговора о концесији закљученим са лицима која се по девизним правним прописима сматрају странцима, ако су се уговорне стране тако споразумеле, може да поступа и међународна арбитража. Уговорне стране могу предвидети да одлучује нека стална или *ad hoc* арбитража у Мађарској или иностраној земљи. Међутим, ако се друга страна по девизним прописима сматра домаћом, спорни случајеви из уговора о концесији решаваће се у грађанском парничном поступку пред судом опште надлежности.

У сваком случају, искључена је могућност уговарања надлежности страног суда за решавање спорова из уговора о концесији.

Примена домаћег права на уговор о концесији несумњиво је најбоље решење, посебно онда кад такав уговор буде потврђен кроз законску процедуру - доношење посебног закона чији саставни део чини закључени уговор о концесији. На тај начин уговор о концесији постаје део унутрашњег законодавства, с тим што овај закон представља *lex specialis* у односу на друге домаће законе. У том случају, уговор о концесији има примат над законским и другим прописима.

(41) "Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 7/67.

Закључна разматрања - *de lege ferenda*

Суштина правног института концесије огледа се у томе што концесионару (концесијском друштву) припада, на основу уговора о концесији, делимичан или потпун монопол вршења концесијске делатности. Другим речима, у временском периоду утврђеном уговором, а унутар географско-административне јединице, концедент (држава, односно самоуправа) не може да оснује ново предузеће (друштво) за обављање већ дате концесијске делатности, односно не може да распише нови концесијски конкурс за такву делатност, осим ако је о томе постојало обавештење у расписаном канкурсу и ако је о томе постојао споразум саговорача у уговору о концесији. Примера ради, ако је држава дала концесију за изградњу и експлоатацију аутостраде, а концесионар изгради аутостраду и пусти је у експлоатацију на основу уговора о концесији, онда држава не може за време трајања уговора да стави у експлоатацију неки алтернативни пут, осим уз притисак концесионара.

До доношења Закона о концесијама, правни систем Мађарске није познавао институт концесија. Наиме, после Другог светског рата, укидањем тржишне привреде, концесије су замењене категоријом "искључивих државних делатности" које су биле резервисане за "државне газдујуће организације". Доношењем Закона о привредним друштвима 1988. године (42), тим друштвима је омогућено да обављају и искључиве државне делатности, односно да врше државне монополе као акционари. Донети Закон о концесијама задржава државни (самоуправни) монопол за унапред утврђене делатности, обезбеђујући мериторно одлучивање за њихово вршење од стране државних (самоуправних) органа.

Мађарски Закон о концесијама донет је ради ефикаснијег функционисања искључиво државне, самоуправне или самоуправно-друштвене својине или делатности у искључивој надлежности државе или самоуправе. Тај закон садржи заједничке обавезне норме које важе за све концесијске делатности, али оставља могућност да се посебним (гранским) законима уреде специфичности појединих делатности (нпр., рударство, телекомуникације, игре на срећу). На тај начин Закон о концесијама и грански закони стоје у односу опште - посебно.

Закон о концесијама Мађарске рађен је као свеобухватан, односно њиме су уређена најзначајнија питања за давање концесија у пракси. У том смислу, законодавац на мање или више детаљан начин уређује четири групе питања: концесијске делатности; концесијски конкурс; уговор о концесији; концесијско друштво. Међутим, било је нужно да мађарски законодавац учини напор да би се правила о концесијама у што је могуће већој мери уклопила у постојећи правни систем, који у прошлости није познавао овај правни институт. Због тога се јављају одређене недоумице, односно недоречености у поступку тумачења појединих одредаба, које ће се отклањати у будућим новелама законског текста. С друге стране, законодавац је на успешан начин, упућујућим нормама, препустио да се одређене специфичности појединих концесијских делатности уреде посебним законима.

(42) *Act VI 1988 on Economic Associations (Company Act)*, Hungaro Press, Special Edition. Information Service of the Hungarian Chamber of Commerce, Budapest 1989.

Југословенски законодавац је начелним одредбама о концесијама желео да охрабри потенцијалне стране инвеститоре и покаже им да Југославија убрзано ствара правне услове за прелазак на тржишну привреду. Међутим, имајући у виду радикалност потеза који су у томе периоду предузети у области предузетништва и страних улагања, Савезна влада је проценила да концесиони систем треба само наговестити, а детаљније га уредити у каснијем периоду. За већину републичких закона о концесијама важи да су рађени у тешким условима и околностима, по диктату политичких и државних структура и на брзу руку. Другим речима, ови закони су стварани у уским круговима администрације, без консултовања науке и извршеног увида у законодавна решења других земаља. Због таквог начина рада, закони о концесијама садрже нејасноће, недостатке, противречности и сувишне одредбе, односно представљају концепцијски промашај у нормирању материје о концесијама. Изнете констатације се првенствено односе на закон Србије, затим на закон Хрватске и Црне Горе, а у мањој мери и на закон Босне и Херцеговине (43). Остаје да се у наредном периоду законодавство о концесијама усагласи са реалним променама насталим на просторима Југославије, односно са Уставом СР Југославије и њеним законодавством, односно са законодавством нових држава.

Бугарска је, доношењем устава 1991. године, подигла институт концесија на ниво уставне категорије. После утврђивања да се услови и начин на који држава даје концесије, односно издаје дозволе за вршење монополских делатности уређују законом, може се у најскорије време очекивати доношење закона о концесијама.

На крају, у пропису бившег СССР-а, односно у Закону РСФСР о иностраним инвестицијама, концесије су само најављене, уз захтев да се донесе посебно законодавство о концесијама (44).

(Примљено 16. септембра 1992)

(43) О критици прописа о концесијама на просторима Југославија види: Д. Китић, *op. cit.*; Д. Попов. *Актуелна питања у примени прописа о концесијама као посебном облику страног улагања*, "Правна мисао", бр. 7-8/91; Љ. Дабић, *Систем концесија на просторима Југославије*, "Привредно-правни приручник", бр. 3/92.

(44) "Темпо, обим, социјалне и економске последице прилива страног капитала у привреду Русије умногоме ће зависити од одређивања приоритетних праваца у областима приватизације својине, а такође од оперативности Врховног совјета РСФСР у разради и доношењу других законодавних аката, и посебно закона о концесијама, који ове јесени треба бити поднет Врховном совјету РСФСР." А. Селзнев, *Иностранние инвестиции: пут'открит, но не расчишчен*. "Икономика и жизн", бр. 42/91, стр. 16.

Dr. Ljubiša Dabić,
Research Associate at the Institute of Comparative Law, Belgrade

SYSTEMS OF CONCESSIONS IN FORMER SOCIALIST COUNTRIES
- Yugoslavia, Hungary, Bulgaria, Russia -

Summary

The theme of the article is thorough elaboration of all significant matters of the system of concession in Hungary, Yugoslavia, Bulgaria and Russia. After the introductory historical review of granting concessions in the Russian socialist republic, the author analyzes from the comparative law angle the legal sources - *de lege lata*, the kinds of concessions, contracting parties, concession tender, the contract of concession (the form, the substance, period of validity, rescission and compensation), company (i.e. enterprise) engaged in the activity covered by the concession, the ways of termination of concession, settling of disputes and implementation of law.

The author also criticizes legal conceptions concerning concession in the reviewed countries, while pointing at possible solutions, procedure and way of their normative regulation.

Key words: *System of concessions. - Former socialist countries.*

Ljubiša Dabić,
collaborateur scientifique à l'Institut du droit comparé

LES SYSTÈMES DES CONCESSIONS DANS LES ANCIENS
PAYS SOCIALISTES

- La Yougoslavie, la Hongrie, la Bulgarie, la Russie -

Résumé

L'auteur examine dans son article de manière globale toutes les questions importantes du système des concessions en Hongrie, en Yougoslavie, en Bulgarie, et en Russie. Après un examen d'introduction historique sur l'octroi des concessions, en appliquant la méthode comparative, l'auteur met l'accent sur les thèmes suivants: les sources juridiques - *de lege lata*, les types des concessions, les parties contractuelles, le concours de concession, le contrat de concession (la forme, le contenu, la durée, la rupture et la rémunération de concession), la société (l'entreprise) pour l'exercice de l'activité de concession, les modes de cessation de la concession, le règlement des litiges et l'application du droit. A la fin de son article, l'auteur expose sa critique des solutions juridiques sur les concessions dans les pays mentionnés et propose la procédure et le mode de leur adoption à l'avenir.

Mots clé: *Les systèmes de concession. - Les anciens pays socialistes.*